

Postmodern Örgüt Teorisi

A. Hamdi Aydın*

Giriş

Örgüt olgusunu açıklamak üzere şimdiye kadar çeşitli teoriler geliştirildi. Bunlar genellikle klasik, neo-klasik ve modern teoriler şeklinde üçlü bir ayırımı tabi tutularak açıklanır. Ancak yirminci yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan "postmodernizm" kavramına paralel olarak, "postmodern örgüt" ile ilgili çalışmalar yapıldı. Bu çalışmaların "postmodern örgüt teorisi"ni oluşturduğunu kabul edenler olduğu gibi, kabul etmeyenler de bulunmaktadır. Karşı görüşte olanlar, postmodern örgüt ile ilgili görüşlere ciddi eleştiriler getirirler ve bunlar da, genellikle, "eleştirel teori (critical theory)" olarak adlandırılır.

Bu çalışmada ilk olarak örgüt kavramı ve örgüt teorileri hakkında kısaca bilgi verilecek, daha sonra modernizm, postmodernizm ve post-Fordizm kavramları üzerinde durulacaktır. Daha sonra postmodern örgüt teorisinin ortaya çıkışı ve son olarak da postmodern örgüt teorisine yapılan eleştiriler tartışılacaktır.

Örgüt Kavramı ve Örgüt Teorileri

Örgüt kavramı insan hayatında son derece önemli bir yer tutar. Hemen her iş veya faaliyet için her zaman bir tür örgütlenmeye ihtiyaç duyulabileceği gibi, hemen her insan da günlük hayatında veya iş hayatında bir veya bir kaç örgüt ile ilişki içinde olabilir. Örgüt, bel-

lirli bir amacı gerçekleştirmeye çalışan ve ayrı parçalardan oluşan bir sistem olarak tanımlanabilir. Diğer bir tanımla örgüt, birden çok kişinin bilinçli biçimde eşgüdümlemiş eylem ya da güçlerinden oluşan sistem (Fişek, 1975: 213), ya da sosyal şartlar altında belirli amaçları gerçekleştirmeye çalışmak üzere hiyerarşik olarak yapılanmış bir sosyal düzeni ifade eder (Etzioni, 1964: 4; Albrow, 1971: 38).

Klasik örgüt çalışmaları "örgüt"ü genellikle "bürokrasi"nin özellikleri ile tanımlarlar. Bürokrasi kavramı siyaset bilimi ve sosyolojide bir çok anlamda kullanılır. Bunların başlıcaları şunlardır: Devlet yönetimi, resmi görevliler topluluğu, yönetsel otorite, rasyonel örgütlenme, örgütsel verimsizlik ve kırtasiyecilik, modern örgütler ve modern toplum (Abrahamson, 1993: 4-6; Page, 1992: 507).

Weber'e göre bürokrasinin iki temel özelliği, işbölümü ve hiyerarşik otoritenin varlığıdır. Hiyerarşi, örgütün veya bürokrasinin esnekliğini tartışmalı duruma getirmektedir. "Esnek olmama" bürokrasinin olumsuz yönlerinden biridir. Katı (rigid) bir örgütlenme şekli olan bürokrasi, radikal bir değişime ayak uyduramaz veya çevreden gelen baskılara uygun şekilde karşılık veremez. Oysa bir örgüt, değişime hemen ayak uydurabilecek şekilde esnek olmalıdır. Aynı zamanda bir örgüt, örgütün genel manzarasını görebilen ve örgütün en kritik ve önemli düzeyi olan mikro düzeyde değişimi başlatabilmek için karar verme

* Doç. Dr., Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF. Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi.

mekanizmasına uygun bir şekilde girebilen elemanlar tarafından yönetilmelidir. Bu esnekliğe sahip olmayan bir örgüt, hiyerarşik otoritenin ve bürokrasinin diğer olumsuzluklarının da ortaya çıkmasını engelleyemez. Klasik örgüt yapısının “esnek olmama” sorunu, bundan sonra ortaya çıkan neo-klasik ve modern örgüt teorileri ile değil, “esneklik” ilkesine dayanan postmodern örgüt anlayışı ile çözüm buldu.

Klasik örgüt teorisi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal bilimciler tarafından eleştirilmeye başlandı. Bürokrasinin özellikleri genellikle “önemsiz, endişe verici, kendi kendine hizmet eden, insanları örgütün amacına ve bazan da kendi kendilerine yabancılaştıran” (Fineman, 1991: 234) olarak açıklanmaya başlandı. En çok bilinen neo-klasik teori olan insan ilişkileri (human relations) teorisi, klasik örgüt teorisine ilk tepki olarak ortaya çıktı (Scott, 1963: 15). İnsan ilişkileri teorisi, klasik teorisyenlerin fazla ilgi göstermediği, “örgütün insan unsuruna” önem verir. Bu teori, örgütte çalışan personelin, formel örgütün içinde, formel yapı üzerinde kesin bir etki yapmaya çalışan informel gruplar veya örgütler oluşturdukları görüşünden hareketle geliştirilmiştir. Mayo ve arkadaşlarının çalışmaları ile başlayan insan ilişkileri felsefesi, genel olarak klasik örgüt teorisini, özel olarak da bilimsel yönetimin varsayımlarını sorgular. Bu teorinin temel ilkeleri, 1927-1932 arasında Batı Elektrik Şirketi (Western Electric Company)'nin Chicago-Hawthorn'daki iş yerlerinde, bu şirket ile Harvard Üniversitesi işbirliğiyle yapılan ve insan ilişkileri ile ilgili ilk çalışmalar sayılan “Hawthorn Çalışmaları” ile ortaya konuldu (Etzioni, 1964: 32; Sofer, 1972: 64). Mayo'nun yönetiminde sürdürülen bu çalışmalar, insan ilişkileri alanında yapılan tüm çalışmaların temel ilham kaynağı olarak kabul edilir.

Genel olarak insan ilişkileri teorisinin, özel olarak da Hawthorn çalışmalarının yöntemleri ve sonuçları da yoğun olarak eleştirildi ve bu eleştiriler modern örgüt teorisinin temellerini oluşturdu. Simon (1965), Subramanian (1966) ve Sandler & Mintz (1974) gibi yapısalci (structuralist) teorisyenlerin çalışmaları, insan ilişkileri teorisine karşı ilk tepkidir ve eleştiri grubunu oluştururlar. Her ne kadar bir modern

örgüt teorisi olan yapısalci teorisinin esas diyalogu neo insan ilişkileri teorisi ile olduysa da, Etzioni (1961, 1964, 1965) bu teorisinin klasik teori ile insan ilişkileri teorisinin bir sentezi olduğunu ifade eder. Yapısalci teori, örgütün hem formel hem de informel yapılarına eşit oranda ilgi gösterir.

Ancak yirminci yüzyılın ikinci yarısının ortalarından itibaren modern örgüt teorisine karşı eleştiriler ve karşı tezler ortaya çıkmaya başladı. Bunların büyük bir kısmı postmodern örgüt teorisinin alt yapısını oluşturan çalışmalardır. Her ne kadar 1960'ların sonlarından itibaren modern teorilere karşı anti-modern görüşler gelişmeye başladıysa da, “postmodern teori”, “postmodern” ve “postmodernizm” kavramları 1980'lerin sonlarından bu yana genel olarak sosyal bilimlerde, özel olarak da örgüt araştırmalarında daha sık olarak kullanılmaya başlandı.

Modernizm ve Postmodernizm Kavramları

Postmodern örgüt teorisini anlayabilmek için, öncelikle modernizm ve postmodernizm kavramları ve bunlarla ilişkili kavramlar olan Fordizm ve post-Fordizm'i incelemek gerekir. Fordizm, “modernizm” başlığı, post-Fordizm ise “postmodernizm” başlığı altında incelenmesi gereken belirli bir süreçtir.

“Modernizm” kavramı en açık şekliyle ondokuzuncu yüzyıl sonları ve yirminci yüzyılın başlarında Avrupa ve Amerikan şehirlerinde görüldüğü gibi, kapitalizmin etkisiyle radikal bir şekilde değişime uğrayan hayat şeklini açıklar ve değişen sosyo-kültürel uygulamaları kapsar. Giddens, modernizmi genellikle ondokuzuncu yüzyılın sonlarında başlayan sanattaki paradigmatik değişim olarak ele alır (1990: 1). Smart'ın belirttiği gibi:

Modernizm kavramı, ilk olarak onsekizinci yüzyılda, “modernler” tarafından çirkin kav-galar esnasında ileri sürülen iddialarla kışkırtılan klasik geleneği savunanlar tarafından kullanılmıştı. Bu kavram, o yüzyılın sonuna doğru estetik ve kültürel bir hareketi açıklamak üzere olumlu bir anlamda kullanılmaya başlandı... Modernizm “modernistleri araştırma” olarak kavramlaştırılır ve tipik özelliği, geleneksellik ile zıtlık veya farklılık olan

"anti-geleneksel bir gelenek" haline gelir (1992: 150-1).

Savaş sonrası Avrupa ve Amerika'sında "yüksek modernizm" dönemi olarak bilinen 1945'ten 1970'lerin başlarına kadarki dönem, ekonomik ve politik alanda "Fordist" dönem olarak adlandırılabilir. Her ne kadar sembolik olarak "Fordizm" in ortaya çıkış tarihi, otomobil üreticisi Ford'un Michigan'da (ABD) otomatik araba fabrikasını kurduğu 1914 yılı olsa da, Fordizm, İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lerin başlarına kadar süren ve seri üretim sistemleri ile yarı-otomatik üretim bantlarının kullanıldığı ve Ford'un keşfetmediği, ancak öncülük ettiği bir endüstri çağını anlatır. Crook vd. (1992: 171-2), fordist seri üretim sisteminin başlıca özelliklerini şöyle özetler: Standardizasyon, devamlılık, sınırlılık ve iş basitliği. Fakat, "Fordizm" kavramı 1950'ler ve 1960'larda, "makro-ekonomik ve politik ilişkiler ile ilgili analizlerde bir değişim yaparak, Keynezyen ve devlet tekelindeki kapitalizmi anlatmak üzere kullanıldı" (Clarke, 1992: 13).

İşte post-modernizm, modern toplumun ve Fordist ekonomi ve imalat sanayiinin toptan üretim, toptan tüketim, sermaye ve organize işgücünün şirketleşmesi, müdahaleci bir devlet ve tam istihdam gibi bazı özelliklerinin kaybolduğunu ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir tür toplumun doğmaya başladığını iddia eder. Ne açıdan ele alındığına bağlı olarak, bu değişim veya yeni toplum, tüketim toplumu, medya toplumu, ilginç toplum ve post-endüstriyel toplum gibi çeşitli kavramlarla adlandırıldı. Her ne kadar postmodernizme karşı olanlar "bir yüksek modernite döneminde yaşıyoruz" deseler de en çok kullanılan kavram "postmodernist toplum"dur (Giddens, 1990: 163). Dolayısıyla bugün, yirmibirinci yüzyılın başında sosyal bilimlerin inceleme konusu olması gereken ve bizi modernitenin ötesine taşıyacak yeni bir çağın eşliğinde duruyoruz. Bu yeni çağ, post-endüstriyel veya post-Fordizm, postmodernite ve postmodernizm gibi çeşitli kavramlarla adlandırılmaktadır.

Kısacası, temelde "estetik" ve "sanat eleştirisi" alanında ortaya çıkan kökten yeni bir stil veya akım, postmodernizm olarak etiketlendi. Bu akım, temel olarak "modernizm" e bir tür reaksiyonu temsil eder. Sosyal bilimlerde, postmodernizm modernist projenin eleştirisini açıklar ve sosyal bilimleri birleştirir. Postmodernizm, modernist sosyal bilim eleştirisinde, fenni bilgiler, güç ve toplum arasındaki ilişkiler ile bilim, eleştiri ve hikaye arasındaki ilişkiyi ele alır (Seidman & Wagner, 1992: 2). Lash'ın belirttiği gibi, postmodernizm bir durum değildir. İnsanların söylediği gibi bir endüstri toplumu, kapitalist toplum veya modern toplum anlamında bir toplum tipi de değildir; fakat belki "kültür alemi ile sınırlanmıştır" (1990: 3-4).

Modernizm ve postmodernizm kavramlarının hem birbirlerine çok yakın hem de uzak düştüklerini söylemek doğru olur. Lyotard'ın belirttiği gibi, bu iki kavramı ayıran nüans, "onların sık sık aynı noktada varolmaları... fakat yine de düşüncedeki takdire bağlı olarak bir farklılık arzetmeleridir" (1984: 80). Boyne ve Rattansi (1990: 8)'ye göre, postmodernizm, modernitenin bir eleştirisini oluşturduğu ve bir anlamda modernizm ile başlayan eleştiriye genişlettiği ve derinleştirdiği için, modernizm ile arasında bir tür birbirini takip etme olayı vardır.

Harvey, modernizm ve postmodernizmin zıtlıklar karmaşası ve kapitalizmin anlamlı kültürel çelişkileri şeklinde kategorize edilmesi sorununun çözülebileceğini ve modernizm ile postmodernizm arasındaki keskin kategorik farklılığın ortadan kalkabileceğini savunur:

Daha sonra, modernizm ve postmodernizm kategorilerini, dinamik zıtlıkların akıcılığı üzerine konulan statik maddeleştirme olarak görmeye başlarız. Dahili ilişkilere şekil veren bu şeyler arasında hiçbir zaman belirli bir şekil olmaz, fakat merkeziyetçilik ve yerinden yönetim arasında, otorite ve düzensizlik arasında, hiyerarşi ve anarşi arasında, devamlılık ve esneklik arasında, detay ve sosyal iş-bölümü arasında ileri-geri değişiklikler olabilir (1989: 39).

Postmodern teorinin moderne bir tepki veya onu tamamlayıcı bir görüş olarak ortaya çıktığı şeklinde çelişkili açıklamalar vardır (Best ve Kellner, 1991: 38). Postmoderniteyi yeni bir teori olarak kabul etmeyenler, onun modernitenin bölgesel olarak dengede durmasını sağlayan şeyleri aşındırmak üzere, sürekli alanını ve yoğunluğunu artıran modernizasyon süreçlerinin devamı olarak anlaşılabilirliğini savunurlar (Crook vd., 1992: 220). Diğer yandan postmoderniteyi yeni bir teori olarak kabul edenlere göre ise, modernitenin temel özelliklerini sorgulayan postmodernizm, dünyanın mevcut durum ve sorunlarına bir tepki ve eleştiridir. Dolayısıyla, eğer postmodernite tartışması moderniteye toptan bir tepki ise, bu, modernizm görüşünün hakim olduğu dönemi geride bıraktığımız ve farklı bir postmodern çağa giriş yaptığımız anlamına gelir (Uysal-Sezer, 1993: 33-5). Basitçe açıklamak gerekirse, postmodernizm modernizmden farklıdır, fakat her hâlükârda ondan sonra gelen bir şey değildir. Postmodernizm, anti-modern bir yaklaşım veya moderniteye bir alternatiftir.

Her ne kadar "postmodern" kavramının kullanılışı yeni ise de, postmodern çağın ne zaman başladığı kesin olarak belli değildir. "Modern" çağın onbeşinci yüzyıl ile ondokuzuncu yüzyıl arasında yaşandığı ve son 150 yılın "postmodern" dönem olduğu savunulabilir; fakat bu alandaki çalışmaların çoğu postmodernitenin 1960'ların sonları ile 1970'lerin başlarında ortaya çıktığını savunur (Rosenau, 1992: 5). Ancak, postmodern çağ ne zaman başlamış olursa olsun, Best ve Kellner'in işaret ettiği gibi postmodernistler, toplumda ve tarihte modern teoriler ile açıklanamayan, yeni teoriler veya kavramlaştırmalar gerektiren kökten (fundamental) değişimlerin olduğunu iddia ederler (1991: 30). Foucault (1984) ve Lyotard (1984) gibi teorisyenlere göre, sosyal teo-rideki modernist yaklaşım, tüm Marksist ve sosyolojik yönleriyle, hem tarihsel hem de kavramsal olarak tükenmiştir. Alternatif bir bilgi ve iletişim modeli geliştirme konusuna odaklanan bu teorisyenler, yeni bir tür radikal teoriye ihtiyaç olduğunu iddia ederek, radikal teori ve pratiğinin Marksist modelini redded-erler. Onların iddiaları, "kültürde ve toplumda

yoğun tarihsel ayrışmalar ve yer değiştirmelerin yolda olduğu şeklindeki yaygın ve güçlü bir inançtan kaynaklanmaktadır" (Crook, 1990: 46).

Sosyal durumların göreceliğini aşan ve "gerçek"i açıklayabilecek bazı rasyonel görüş noktaları geliştirmeye çalışan modern ve klasik sosyologların tersine postmodern teorisyenler, sosyal anlamların arkasında bir "objektif gerçeğin (objective reality)" olmadığını savunurlar (*Social Studies Review*, 1990: 20-21). Fakat postmodernistler de farklı gruplara ayrılır. Ne kadar postmodernist varsa o kadar postmodernizm şekli olduğu iddia edilse de (Featherstone, 1988: 207), sosyal bilimler açısından postmodernistlerin iki kategoriye ayrıldığı söylenebilir: Alaycı (cynical), kötümser (pessimistic) ve modern teoriyi reddetmede aşırı (extreme) olan şüpheli (sceptical) postmodernistler; iyimser (optimistic) ve modernizmin tüm yönlerini reddetmeyen olumlu (affirmative) postmodernistler (Rosenau, 1992: 15).

Şüpheli postmodernistler modern teoriyi reddederler ve birden fazla teorinin olduğu, fakat hiçbirinin diğerinden üstün olmadığı bir durumu kabul ederler. Teoriyi bu şekilde sorgulama, modern sosyal bilimlere "postmodern karşı duruş"un sadece bir boyutudur. Modern teoriyi kötümser ve negatif bir şekilde değerlendiren postmodernistler, "postmodern çağın, parçalanma, dağılma, keyifsizlik, anlamsızlık, belirsizlik ve hatta ahlaki (moral) parametrelerin yokluğu ve sosyal kaos çağı" olduğunu savunurlar (Rosenau, 1992: 15). Rosenau bu görüşü "postmodernizmin karanlık yüzü" veya "ümitsizlik postmodernizmi" olarak görür, çünkü "herşeyden usanmış bir davranış (*a blasé attitude*)" sergileyen şüpheli postmodernistler, hiçbir şeyin geçekten yeni olamayacağına inanırlar (1992: 15). Rosenau, şüpheli postmodernistleri eleştirmeye şöyle devam eder:

Bugün sosyal bilimlerde rijit gerçek iddialarının artık modası geçmiştir, fakat teoriye ihtiyaç olduğu kesindir. Her görüşteki sosyal bilimci, şüpheli postmodernistlerin istediği gibi teoriden vazgeçmenin çok zor olduğunu kabul

eder. Teorisiz bir kelime her türlü iletişimde tam bir eşitlik, temel talep ve iddiaların sonu anlamına gelir. Sosyal bilimlerin tüm entelektüel çevresi şekil değiştirmiş olur (1992: 89).

Diğer taraftan olumlu postmodernistler, her ne kadar moderniteyi eleştirmede şüpheli postmodernistlerle aynı çizgide birleşseler de, postmodern çağ ile ilgili daha ümitli ve iyimser görüşlere sahiptirler. Rosenau'nun belirttiği gibi:

Olumlu görüştekilere göre postmodern te-
orinin bir sistemi, mantığı ve merkezi yoktur,
o her zaman değişken ve lokaldır. Temsil edi-
lemez, kişisel özellik taşır ve topluma özel
ayarlanmıştır. Merkezlessiz teorilerin kendi iyi-
likleri için değerli olduğu ve hiçbir zaman
kendisi için özel bir otorite telebi olmadığı
söylenir. Modern biliminin nesnel-öznel ayrı-
rımını istemez (1992: 83).

Rosenau, şüpheli ve olumlu postmodern
yaklaşımların ikisinin de herhangi bir açıklama-
masının tam doğru kabul edilemeyeceğini sa-
vunur. Her biri modern paradigmanın dışında
bir yer almayı, kendi ölçütleri ile moderniteyi
yargılamayı değil, onu düşünmeyi ve yıkmayı
önerirler (1992: 5).

Post-Fordizm

Ekonomik alanda postmodernizm, "post-Fordizm" olarak açıklanır. Otomobil sanayii, Ford'dan bu yana, sürekli yönetim ile ilgili tartışmaların odak noktası olageldi ve ekonomik yayılma ve Fordist felsefenin anahtar ögesi olan "seri üretim"e dayalı teknolojik gelişme modeli oldu (Crook vd., 1992: 172). Yarım yüzyıldan fazla süren Fordist sistem, özellikle 1930'lardaki büyük ekonomik buhran ve savaş zamanında kapitalizmin kriz yaşamaya duruma, çoğunlukla farkında olunmadan verilen politik karşılık niteliğinde sayısız bireysel, kolektif, kurumsal ve idari kararlara dayanıyordu. Bu alandaki çalışmaların çoğu, yoğun ve merkezi ekonomik örgütlenme yapısının dağılmasından ve bu dağılmanın savaş sonrasında 1970'lere kadarki dönemin kolektif devlet düzeninde en üst düzeye çıktığından söz ederler. Dahası, Harvey'in savunduğu gibi, savaş sonrası Fordizm, sadece bir seri üretim sis-

temi olarak değil, tamamen bir hayat tarzı olarak görülmelidir. Seri üretimden, ürünün standardizasyonu anlaşıldığı gibi, toplu tüketim de anlaşıldı ve bu bir uluslararası ilişki haline geldi (1989: 135). Fakat 1960'ların ortalarında Fordizmde ciddi problemlerin işaretleri görüldü. Diğer bir ifade ile, Taylorizmdeki bazı sorunlara çözüm getirmesi gerçeğine karşın, Fordizmin kendisi de bazı sorunlar getirdi. Tolliday ve Zeitlin'in belirttiği gibi:

Ford'un ani büyümesi ve üretimdeki çarpıcı yenilikleri, iş yönetiminde yeni problemleri de beraberinde getirdi. Kalifiye işçiler, devamlı olarak parça üretimi ve tamir gibi "dolaylı" hizmetlere yönelerek, gittikçe artan us-talar, denetçiler, gelişme uzmanları, sekreterler ve seri üretimi yönetme durumunda olan mühendisler ordusuna katıldılar (1992: 2).

Kısmen Fordizm'den kaynaklanan sorunlar nedeniyle, kısmen de Fordist dönemdeki hükümet politikalarının gittikçe artan katı uygulamaları sonucu doğan 1970'lerin ani ekonomik buhranı yüzünden daha esnek olan "post-Fordizm" sistemine geçiş başladı. Fordist sistemin yıkılması, aynı zamanda 1970'lerdeki anti-modernistler veya postmodernistlerin "modern" görüşe karşı gelmelerinin de bir sonucuydu. Bu nedenle, postmodernite kavramı genellikle, ekonomik açıdan, seri üretim bandı teknolojisini reddederek esnek çalışma düzeni ve esnek iş gücünü savunan post-Fordizm olarak tanımlanmaktadır. Fakat post-Fordizm, "post-modernizm" kavramından daha somut bir kavramdır. 1970'ler Fordizm krizi yaşanan yıllar olarak bilinirken, "post-Fordizm"e geçiş yılları oldu (Clarke, 1992: 13).

Murray (1989), Hebdige (1989), Hirst (1989) ve Smart (1992) gibi bir çok yazarın işaret ettiği gibi bu, düzenli (organize) kapitalist ekonomiden düzenli olmayan kapitalist ekonomiye bir geçiştir. Çağdaş kapitalizm Fordizmin erozyonuna tanıklık etmekte ve Fordizm ile ilişkili, yirminci yüzyılda hakim olan, merkezi seri üretim sisteminden, yeni ve esnek bir sisteme, yani post-Fordizme doğru bir değişim söz konusu olmaktadır. Post-Fordizm üretim değil, tüketim endekslidir. Post-Fordizm, piyasalar veya sektörler arasındaki

farkın ortadan kaldırılması ile ilgilidir. Hirst'in belirttiği gibi:

Fordizmden post-Fordizme doğru olan bu değişim pazar ekonomisi endeksli olurken, klasik kapitalist girişimciler değişen piyasa şartlarına yeni stratejiler ile karşılık vermeye başladılar. Bu durumda, Fordizm daha uygun bir kavram iken, post-Fordizm tepkisel bir etki yaratan sosyal ve ekonomik değişimi kaydetme yolu olmaktan ziyade, uygun bir imalat sana-yii sistemi ile ilgili bir görüş olabilir. Fordizmin -ABD'nin diğerlerine bir model olarak görüldüğü- en-düstri dünyasına hakim olduğu kabul edilir. Keza post-Fordizm de tüm endüstri dünyasına ait bir fenomendir (1989: 322).

Sosyal ve kültürel açıdan Batılı olmayan toplumların Batıya bağımlı olmalarını sağlayan bir yaşam tarzı olan modernizm gibi, Fordizm de, gelişmemiş veya Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ve sanayileşmiş Batılı ülkelere ekonomik açıdan bağımlı olmalarını sağlamak üzere üretilen bir ekonomik yaşam tarzıdır. Dolayısıyla post-Fordizmin, bu ülkelerin kendi ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına yardım edeceği söylenebilir.

Fordizmin seri üretim ve modern şekillenme gibi özelliklerine karşılık, post-Fordizm, "esnek" üretim teknikleri arasındaki benzerlik açısından, farklı tüketim modelleri, yeniden yapılanmış bir refah devleti ve postmodernist şekillenmeler ile karakterize olmuştur (Gilbert vd. 1992: 3; Hirst, 1989: 321). Gilbert vd.'nin belirttiği gibi, Fordizmden post-Fordizme olan bu değişimin odağında "esneklik" vardır. Diğer bir ifade ile, Fordizmin çöküşü ve post-Fordizmin ortaya çıkışının temelinde, daha büyük düzeyde bir "ekonomik esneklik" arayışı vardır (1992: 3). Reed, post-Fordizm kavramını şöyle açıklar:

...çağdaş sosyo-ekonomik gelişmeler ve onların uzun vadedeki etkileri ile ilgili olan, ve –bürokratik kontrol mekanizmaları ile koordine edilen piyasaların toptan üretim sistemleri gibi- Fordist üretim sisteminin temel unsurlarının, biriken ekonomik, politik ve sosyal krizlerin ağırlığı altında çökme sürecine girmediğini savunan bir görüştür (1992: 292-3).

Postmodernizme paralel olarak, post-Fordizm de ciddi olarak eleştirildi. Örneğin Murray, post-Fordizmin iş piyasası ve refah sistemlerinde merkez ve çevre arasındaki ayrımı yaygınlaştırmasını, ondan gelen en büyük tehlike olarak kabul eder (1989: 49). Hirst de, post-Fordizmin imalattaki değişimleri analiz etmek için uygun bir araç olmadığını ve ondaki yanlışlığın, üretim sisteminin özellikleri topyekün toplumu veya tüm endüstriyel dünyayı karakterize ettiğinden, Post-fordizmin geleneksel Marksist analize davetiye çıkarmak olduğunu savunur (1989: 322).

Çalışmaları Fordizm ve post-Fordizmin tarihsel ve teorik eleştirisi ile ilgili olan Clarke, (1992) ve Gough (1992), bu iki kavramı Marksist bir perspektiften ele alırlar. Clarke, post-Fordizmin hem teori hem de uygulama açısından anlamsız ve tutarsız olduğunu, çünkü hiçbir zaman Fordizmin veya post-Fordizmin net bir şekilde ispat edilemediğini savunur (1992: 15). Gough da yeni bir "post-Fordist" sistemin varlığının ispatlanamadığını ve genellikle post-Fordizmin özellikleri olarak kabul edilen üretim-ücret ilişkileri ve kredi sistemi gibi önemli bazı çağdaş olguların, daha mantıklı bir şekilde, belirli bir kriz dönemini anlatacak şekilde teorileştirilebileceğini savunur. Dolayısıyla, post-Fordist görüş, konuların analizi için tek başına yeterli değildir (1992: 43-4).

Postmodern Örgüt Teorisinin Ortaya Çıkışı

1980'lerde postmodernizm ve post-Fordizm kavramları literatüre girince, aynı zamanda, ondukuzuncu yüzyılın ikinci yarısından bu yana modern toplumlara hakim olan örgütsel yapı şeklinin de artık günün sosyo-ekonomik ve teknolojik şartlarına uygun olmadığına dair görüşler artmaya başladı. Böylece "postmodern örgütler" kavramı veya "post-modern örgüt teorisi" ortaya çıktı. Bu konu ile ilgili ilk önemli çalışmalar Clegg (1990), Clegg & Dunkerley (1980) ve Reed (1992)'in çalışmalarıdır. Postmodern örgütler ile ilgili çalışmalar, modern, rasyonel bürokratik örgütlere karşı koyarlar ve onların hiyerarşik otorite ve bürokratik örgüt gibi özelliklerini sorgularlar. Reed'in belirttiği gibi:

Katı hiyerarşik disiplin ve kontrol ile yüksek derecede uzmanlaşmaya kadar varan iş bölümü ile ilgili olan rasyonel bürokrasi, yirminci yüzyılın son dönemlerini yaşayan toplumlarda ortaya çıkan sorunlar ve baskılarla mücadele etmek için giderek demode ve eski olarak görülmeye başlandı. Bunun yerine toplumların, bürokratikleşme ve onun merkezî kontrol ve yüksek derecede ayrılmış iş sürecine doğru yapılanmasından ayrı bir örgütlenme şekli istedikleri varsayılmaktadır (1992:226-7).

Clegg, savaş sonrası dönemde devlet alanında, uluslararasılaşmada ve Fordizmin kalesi olmuş olan alanların ve teşebbüslerin endüstrileştirilmemesinde meydana gelen değişmelerin sonucu olarak, 1980'lerde örgütsel tepkilerin aşikar hale geldiğini ve değişmeleri açıklayabilmek için de "postmodern örgüt" kavramının icat edildiğini savunur. Bir postmodern örgütün temel unsurlarının neler olabileceği, modern örgütlerin bilinen özelliklerinin tersinden (zıt) ortaya çıkarılabilir. Postmodernizm, modernizmin rasyonel bürokratik şekillenmesinin hakim olduğu örgüt şekline zıya, "daha çok organik" ve "daha az farklılaşmış" örgüt şekillerine dikkat çeker (1990: 180-1). "Postmodern örgüt" için yaptığı tanımları, postmodern toplum ve örgütlerin temel özellikleri ile ilgili değişimler hakkında yararlı bir özet gibi olan Clegg, şöyle der:

Modernist tüketim kütleli şekiller ile açıklanırsa, postmodernist tüketim hücrelerle açıklanabilir. Modernist örgüt teknolojik determinizm (gerekçilik) ile açıklanırsa, postmodern örgüt "tahsis edilemeyen" mikroelektronik parçalar yardımıyla elde edilebilen teknolojik tercihler ile açıklanabilir (1990: 181).

Rasyonel modern örgütler katı (rigid) bir yapıya sahip iken, postmodern örgütler genellikle esnektir (flexible). Örneğin, savaş sonrası dönemdeki Japon teşebbüslerindeki esneklik, onların usallık (rationality) tarzından ortaya çıktı. Clegg, Weberyen/Fordist örgüt şeklinin ilkelerine muhalefeti ile postmodernist olan bu farklı usallık tarzının, savaş sonrası Japonya'nın bazı yönlerinden ortaya çıkmış olabileceğini savunur (1990: 205). Ortaya çıkan bu usallık şeklinin özünde, savaşı izleyen yıllar-

daki uzun süreli çalışma politikası ile ilgili görüşmeler vardır. Bu, modernist bürokratik ve Fordist örgütlere mahsus olan çalışma katılıklarını en aza indirdi. Çalışma ve çalışanlar ile ilgili esneklik, işin teknolojik sürecini de genişletti. Clegg'in ifadesi ile, "Japon teşebbüslerindeki üretim bandı, Fordist fabrikaların basit düz bir çizgi gibi olan bandından daha esnek olacak şekilde dizayn edilmiştir" (1990: 196).

Çağdaş literatürde, postmodern örgütlerin temelleri için bazen post-Fordist örgütlere gönderme yapılır. 1970'ler ve 1980'lerde meydana gelen ve birbiriyle ilişkili olan ekonomik, teknolojik ve politik gelişmeler, postmodern örgüt şeklindeki bu ayrımı meydana getirdi. Reed'in savunduğu gibi, bir yüzyıldan fazla bir süredir Batı'daki endüstriyel modernleşme sürecini yönlendiren bürokratik örgütlenme şekli, Fordizmin yakın olan ölümüne ve post-Fordist dünyanın doğuşuna işaret eden muhtelif yapılanma şekilleri arasında eriyor gibi (1992: 233).

Post-Fordizm hakkındaki mevcut tartışmanın odağı, iş süreci hakkındaki tartışmalara, firmanın örgütlenmesine, firmalararası ilişkilere ve üretim ile tüketim arasındaki ilişkilere hakim olan teknik örgütsel sorunlardır. Bütün dikkat, üretimin nasıl "en verimli" şekilde organize edilmesi gerektiği sorusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Gough'un belirttiği gibi:

Farklı bir ifade ile, post-Fordizm'de, topyekûn ekonomik sorunların teknik-örgütsel değişim ile halledilebileceğine inanılır. Son yirmi yıldaki kapi-talist ekonomi dünyasının durgunluğu, eski tip bir sosyal örgütlenmenin, yani Fordizmin krizde olduğu ve yeni bir örgütlenme şeklinin, yani post-Fordizmin ortaya çıktığı şeklinde anlaşılabilir (1992: 31).

Postmodern örgütlerin bu genel özellikleri dikkate alınarak, kamu veya özel olsun, tüm örgütlerde modernden postmoderne doğru bir değişim sürecinin olduğu savunulabilir.

Postmodern Örgüt Teorisinin Eleştirisi

Postmodern ve post-Fordist örgüt ile ilgili çalışmalar da ciddi bir şekilde eleştirildi. Örneğin, post-Fordist örgüt şeklini sorgulayan

Gough, post-Fordist modelde değer ilişkileri ile ilgili olarak bazı çelişkilerin ve kararsızlıkların bulunduğunu savunur. Modelin kararsızlığı, post-Fordist sermaye-iş ilişkisinin teknoloji ve örgütsel ussallığa dayanmayıp, belirli bir konjonktürdeki bir tür sınıf mücadelesi şeklini temsil etmesi gerçeğinden kaynaklanır (1992: 34). Daha önce de belirtildiği gibi, Rousenau, genel olarak modernizmin kötümser özelliği ile, postmodern örgütün hiyerarşiye, devlet yetkisine ve idarî rejime karşı olma bakımından anti-bürokratik yapıda olmasının kuralsızlaştırma, özelleştirme ve sosyal refahın azaltılması gibi belirli muhafazakar sosyal politikalarla birlikte gittiğini savunur (1992: 158).

Postmodern teoriye esas eleştiri “eleştirel teori (critical theory)”den gelir. Her ne kadar Frankfurt ekolünün ilk jenerasyonu modernitenin negatif yönlerine işaret ettiyse de, Habermas gibi Frankfurt ekolünün eleştirel teorisinin temsilcileri, postmodern teorisinin kilit eleştirmenleri olarak 1970'ler ve 1980'lerde ortaya çıktılar. Bir çok postmodern teorisyenin tersine çoğu eleştirel teorisyen, moderniteyi, kapitalizmin ve teknolojinin bir ürünü olarak kavramlaştırırlar. Eleştirel teorisyenler, modernite ile postmodernite arasında olduğu iddia edilen ve çoğu postmodernist tarafından kabul edilen ayrımı reddederler. Best ve Kellner'in işaret ettiği gibi, geleneksel felsefe ve sosyal teoriyi yıkmakta, postmodern teorisyenler eleştirel teorisyenlerden daha ileri giderler (1991: 216). Eleştirel teorisyenler, bir çok sosyal olguyu analiz etmek ve çağdaş kapitalizmin tüm eğilimlerini ve onun yeni egemenlik şekillerini açıklamak için, değiştirme ve maddeleştirme gibi Marksist kategoriler kullanırlar. Best ve Kellner'in ifade ettiği gibi:

Postmodernizm tartışması üzerinde duran eleştirel teorisyenlerin çoğunun eleştirileri, postmodern teorisinin modernite, usa vurma, aydınlanma, evrensellik ve eleştirel teorisinin genelde kullandığı diğer kavramlara yaptığı saldırılar ile ilgilidir. Eleştirel teorisinin postmodern teoriyi mercek altına alması, postmodern toplum teorileri, medya, taklit vs.'den ziyade, bilginin postmodern şekilleri ve on-

ların sözde irrasyonel eğilimleri ile ilgilidir (1991: 246).

Postmodernizmin en önemli eleştirisi, Habermas (1981 ve 1987)'in, Marksist ideoloji metodunu kullanarak postmodern teoriyi eleştirdiği ve moderniteyi “bitirilememiş bir proje” olarak savunduğu çalışmalarında bulunur. Habermas, modernitenin ve ilerleme gösteren unsurların sıkı bir savunucusudur, fakat onun baskıcı yönünü eleştirir. Habermas, pozitivism taraftarı ve muhafazakar teorilere karşı bir tip modern ve eleştirel teoriyi savunur. Best ve Kellner'in belirttiği gibi:

Postmodern teorisinin tersine Habermas, ilk zamanların modernitesinin değerini belirlemeye ve onun bilinmeyen potansiyelini anlamaya çalışır. Dolayısıyla onun ilk kitabı, onun modernitenin hangi yönlerini korumak istediğine dair ipuçlarını verir ve moderniteyi tamamen reddeden son postmodern teorilere neden karşı geldiğini açıklamaya yarar (1991: 236).

Habermas'ın savunduğu şey, kültür alanındaki modern farklılaşma, hukuk ve adalet, bilgi, ahlak ve sanat alanlarında özerk bir değer ölçüsünün gelişmesidir (1981: 8). Habermas, moderniteyi ve onun projelerini terk-etmekten, moderniteyi yok etmeye çalışan aşırı programların yanlışlıklarından ders almamız gerektiğine inanır. Fakat Habermas, her ne kadar usa vurmaya reddetmeyi değil yeniden inşa etmeyi üstlense de, modern felsefenin postmodern eleştirisinin birçoğunu kabul eder. Habermas, usa vurmaya reddetmenin tehlikeli teorik ve politik sonuçlarının olmasından korkar. Habermas şöyle der:

Postmodernite ile beraber anti-modernite görüşlerin alternatif kültür dairelerinde popüler olmasından korkarım. Almanya'da siyasal partiler arasında bilinç transformasyonu gözlemlendiği zaman, yeni bir ideolojik ayırım (*Tendenzwende*) görüldü. İşte bu postmodernistlerin premodernistlerle ittifakıdır (1981: 14).

Postmodernistler ile onları eleştirenler arasındaki tartışma, bilimin çağdaş anlamı ve sosyal rolü hakkındaki tartışmanın bir parçasıdır. Best ve Kellner, örneğin, postmodern teorisinin günlük hayatımızın ve sosyal deneyimizin

bazı temel yönlerini örtmeye çalıştığını savunur. Örneğin, bürokratikleşme ve yönetim, çağdaş toplumun ana trendleri olmaya devam etmektedir; fakat postmodern teori bunların rolünü azaltıyor. Kısacası, "postmodern sosyal analiz tek-taraflıdır ve eğilimleri parçalamaya (Lyotard) veya patlamaya (Baudrillard) doğru birleştirir" (Best ve Kellner, 1991: 223). Seidman ve Wagner de şöyle der:

Sonuç olarak eleştirmenler, postmodernizmin, sosyolojide bilimsel teorileştirme imkanını bertaraf ettiğini iddia ederler. Postmodernizmin sosyolojik eleştirmenlerinin bir çoğu, bazı genel teorilerin hem ulaşılması mümkün hem de ilgilenmek için cazip olduğunu savunur (1992: 8-9).

Postmodernizmi eleştirenler, onun gerçek ile hata veya teori ile saçmalık arasındaki farkı yok ettiğini ve bunun hiçlik (nihilizm) anlamına geldiğini savunur. Scholes der ki, "gerçeklik diye bir şey olmadığı için, hata diye de bir şey yoktur ve tüm inanışlar eşittir" (1989: 56). Bazı şüpheli postmodernistler bile bu şikayeti kabul eder; fakat onların çoğu gerçeğin yokluğunun pozitif olduğunu savunur. Şüpheli ve olumlu postmodern yaklaşımların ikisini de yetersiz olarak kabul eden Rosenau, nihilist postmodern bakışın kendisinin çelişki olduğunu savunur. Bu görüşü ortaya atmakla, postmodernistler, imtiyazlı pozisyon edinirler. Onlar "gerçeklik diye bir şey yoktur" şeklindeki kendi görüşlerinin doğru olduğunu iddia ve beyan ederler. Her ne kadar onların çok azı bu ikilemden kaçmaya çalışsa da aslında bunu yapmakla, gerçekliğin mümkün olabileceğini ifade etmiş oluyorlar. Fakat, bu görüşün sadece kendi şahsî görüşleri olduğu konusunda okuyucularını uyarırlar. Dolayısıyla, "sessiz kalmaktan başka bu çelişkiden mantıklı bir kaçış yolu yoktur" (Rose-nau, 1992: 90).

Best ve Kellner, eleştirel teorisyenler tarafından postmodernizme yapılan saldırıları eleştirir; fakat bu, onların postmodern teoriyi savundukları anlamına gelmez. Bu yazarlar, hem postmodern hem de eleştirel teorisinin bazı yönlerini eleştirirler. Güçlü ve zayıf yönleri açısından, iki teorisinin de önemli benzerlikleri

paylaştığını, geleneksel felsefe ve sosyal teoriyi eleştirmeleri konusunda iki teorisinin de birleştiğini ve ikisinin de modernite ve onun sosyal egemenlik ve usallık şekline keskin eleştiriler getirdiğini savunur. Diğer yandan, postmodern teori ile eleştirel teori arasında birçok farklılık vardır. Eleştirel teori, genellikle, birçok postmodernistin reddettiği bazı sınırları çizmek ve bazı kategorik ayırımları savunmak ister. Örneğin, postmodernistler, eleştirel teorisyenlerin tuttuğu siyasal ekonomi ve sınıf gibi, radikal sosyal teori kategorilerini reddederler (1991: 215-6). Best ve Kellner'in belirttiği gibi, "maalesef, post-modern teori ile eleştirel teori karşılıklı diyalog ile birbirleriyle daha verimli bir şekilde ilişki içine girmediler; çünkü, bu bir şekilde birbirlerinin eksikliklerini tamamlar" (1991: 252).

Sonuç

Sonuç olarak, katı (rigid) rasyonel modern örgütlerin tersine, postmodern teorisinin daha "esnek" örgütler önerdiğini söylemek mümkündür. Postmodernizm, yüksek oranda uzmanlaşmış iş bölümünü "demode" örgütsel yapı olarak görür. Ancak, henüz ne postmodern teori ne de eleştirel teori, çağdaş bir teoriye uygun bir model oluşturamamaktadır. İki teori de tek taraflıdır ve önemli düzeltmelere ve telâfi edilmeye ihtiyaç duyuyor. Bu teorilerin temsilcileri olarak örneğin Lyotard ve Habermas da, eleştirel teorisinin inşası ve politika açısından belirli bazı eksiklikleri paylaşırlar.

Eleştirel teorisyenler, postmodernistler tarafından varolduğu iddia edilen modernite ve postmodernite farkını reddederler. Fakat bu, eleştirel teorisyenlerin moderniteyi savunduğu anlamına gelmez. Nitekim, yukarıda da belirtildiği gibi, postmodern teori ve eleştirel teori arasında farklılıklar olduğu gibi benzerlikler de vardır.

Burada, genel olarak postmodernizmi özel olarak da post-Fordizmi eleştirmek için henüz erken olduğunu söylemek mümkündür. Bunun, henüz ispatlanması gereken yeni bir teori olduğu doğrudur; fakat gelecekte ispatlanamayacağı da kimse söyleyemez.

Kaynakça

- Abrahamson, B. (1993) *The Logic of Organisations*, London: Sage.
- Albrow, M. (1971) *Bureaucracy*, London: Macmillan.
- Best, S. ve Kellner, D. (1991) *Postmodern Theory: Critical Interrogations*, London: Macmillan.
- Clarke, S. (1992) "What in the F---'s Name is Fordism?", in: N. Gilbert, R. Burrows, A. Pollert (Eds), *Fordism and Flexibility: Divisions and Change*, London: Macmillan: 13-30.
- Clegg, S. R. (1990) *Modern Organisations: Organisation Studies in the Postmodern World*, London: Sage.
- Clegg, S. R. ve Dunkerley, D. (1980) *Organisation, Class and Control*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Crook, S. (1990) "The End of Radical Social Theory? Radicalism, Modernism, and Postmodernism", in: R. Boyne ve A. Rattansi (Eds), *Postmodernism and Society*, London: Macmillan: 46-75.
- Crook, S., Pakulski, J., Waters, M. (1992) *Postmodernisation: Changes in Advanced Society*, London: Sage.
- Etzioni, A. (1961) *A Comparative Analysis of Complex Organisations*, New York: The Free Press.
- Etzioni, A. (1964) *Modern Organisations*, New York: Prentice Hall.
- Etzioni, A. (Ed) (1965) *Complex Organisations*, New York: Rinehart & Winston Inc..
- Featherstone, M. (1988) "In Pursuit of the Post-modern: An Introduction", *Theory Culture and Society*, 5 (2-3): 195-217.
- Fineman, S. (1991) "Change in Organisation", in: M. Smith (Ed), *Analysing Organisational Behaviour*, London: Macmillan: 228-250.
- Fişek, K. (1975) *Yönetim*, Ankara, AÜSBF Yayını No: 387.
- Foucault, M. (1977) *Discipline and Punishment*, London: Allen Lane.
- Foucault, M. (1984) "What is Enlightenment?", in: P. Rabinow (Ed), *In Foucault Reader*, New York: Pantheon.
- Giddens, A. (1981) "Modernism and Postmodernism", *New German Critique*, 22 (Winter): 15-18.
- Giddens, A. (1990) *The Consequences of Modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Gilbert, N., Burrows, R., Pollert, A. (Eds) (1992) *Fordism and Flexibility: Divisions and Change*, London: Macmillan.
- Gough, J. (1992) "Where's the Value in Post-Fordism?", in: N. Gilbert, R. Burrows, A. Pollert (Eds), *Fordism and Flexibility: Divisions and Change*, London: Macmillan: 31-45.
- Habermas, J. (1981) "Modernity Versus Postmodernity", *New German Critique*, 22: 3-14.
- Habermas, J. (1982) "A Reply to My Critics", in: J. B. Thompson ve D. Held (Eds), *Habermas: Critical Debates*, London: Macmillan: 219-283.
- Habermas, J. (1987) *Lectures on the Philosophical Discourse of Modernity*, Cambridge, MIT Press.
- Harvey, D. (1989) *The Condition of Postmodernity*, Oxford: Basil Blackwell.
- Hassard, J. ve Parker, M. (Eds) (1993) *Postmodernism and Organisations*, London: Sage.
- Hassard, J. (1993) "Postmodernism and Organisational Analysis: An Overview", in: J. Hassard ve M. Parker (Eds), *Postmodernism and Organisation*, London: Sage.
- Hearn, J. ve Parkin, W. (1993) "Organisation, Multiple Oppression, and Postmodernism", in: J. Hassard ve M. Parker (Eds), *Postmodernism and Organisation*, London: Sage: 148-162.
- Hebdige, D. (1989) "After the Masses", in: S. Hall ve M. Jacques (Eds), *New Times: the Changing Face of Politics in the 1990s*, London: Lawrence & Wishart: 76-93.
- Heper, M. (1976) "Political Modernisation as Reflected in Bureaucratic Change: The Turkish Bureaucracy and a Historical Empire Tradition", *International Journal of Middle Eastern Studies* 7: 507-521.
- Hirst, P. (1989) "After Henry", in: S. Hall ve M. Jacques (Eds), *New Times: The Changing Face of Politics in the 1990s*, London: Lawrence ve Wishart: 321-329.
- Hosking, D. M. (1991) "Organisational Structures and Processes" in: M. Smith (Ed), *Analysing Organisational Behaviour*, London: Macmillan: 178-205.
- Lash, S. (1987) "Modernity or Modernism?: Weber and Contemporary Social Theory", in: S. Lash ve S. Whimser (Eds), *Max Weber, Rationality, and Modernity*, London: Allen & Unwin.
- Lash, S. (1990) *Sociology of Postmodernism*, London: Routledge.

- Law, J. (1994) *Organising Modernity*, Oxford: Blackwell.
- Liotard, J. F. (1984) *The Postmodern Conditions*, Manchester: Manchester University Press.
- Mouzelis, M. P. (1975) *Organisation and Bureaucracy and Analysis of Modern Theories*, London: Routledge ve K. Paul.
- Murray, R. (1989) "Fordism and Post-Fordism" in: S. Hall ve M. Jacques (Eds), *New Times: The Changing Face of Politics in the 1990s*, London: Lawrence & Wishart: 38-53.
- Page, E. C. (1992) *Political Authority and Bureaucratic Power: A Comparative Analysis*, Second Edition, London: Harvester & Wheatsheaf.
- Reed, M. F. (1993) "Organisation and Modernity: Continuity and Discontinuity", in: J. Hassard ve M. Parker (Eds), *Postmodernism and Organisation*, London: Sage: 163-182.
- Reed, M. I. (1992) *The Sociology of Organisations: Times, Perspectives, and Prospects*, London: Harvester & Wheatsheaf.
- Rosenau, P. M. (1992) *Post-modernism and the Social Sciences*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Scholes, R. (1989) *Protocols of Reading*, New Haven Conn.: Yale University Press.
- Scott, G. (1963) "Organisation Theory: An Overview and an Appraisal", In: J. A. Litterer (Ed) *Organisation: Structure and Behaviour*, New York: John Wiley and Sons: 13-26.
- Scott, G. (1966) "Organisation Theory: An Overview", *Journal of the Academy of Management* 4 (1): 7-26.
- Scott, W. R. (1981) *Organisations: Rational, Natural, and Open Systems*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Seidman, S. ve Wagner, D. G. (Eds) (1992) *Post-modernism ve Social Theory*, Oxford: Basic Blackwell.
- Simon, H. A. (1965) *Administrative Behaviour*, New York: Free Press.
- Smart, B. (1992) *Modern Conditions, Postmodern Controversies*, London: Routledge.
- Social Studies Review* (1990) "What is Post-modernism?", 6 (1): 20-21.
- Sofer, C. (1972) *Organisations in Theory and Practice*, London: Heinemann.
- Subramanian, V. (1966) "The Classical Organisational Theory and its Critics", *Public Administration*, 44 (Winter): 435-446.
- Taylor, F. W. (1923) *The Principles of Scientific Management*, New York: Harper & Brothers.
- Tolliday, S. ve Zeitlin, J. (Eds) (1992) *Between Fordism and Flexibility*, Oxford: Berg.
- Uysal-Sezer, B. (1993) "Postmodernizm ve İkinci Cumhuriyet", *Ämme İdaresi Dergisi*, 26 (1): 27-42.
- Weber, M. (Ed. and Trns. by G. Roth ve C. Wittich) (1968) *Economy and Society*, Volumes I, II, III, New York: Bedminster Press.

Eamonn Butler

Hayek

Çağımız iktisat ve siyaset felsefesine katkısı

Liberte Yayınlarından Yakında Çıkıyor.